

A TEST ÁTALAKUL

Felgyűlt tárgyakat szelektálunk ismét, és megtalálunk egy régi borítékot a fényképes pléhdobozban, 1985-ös a bélyegző. A hátoldalán bevásárlólistaszerűség, vagy talán csak emlékeztető valamihez, három tétel, cékla, krumpoli, halva, olyasmik, amikhez jegy és sorban állás nélkül hozzá lehetett jutni. Akkor voltunk csak igazán környezetbarátak, gondoljuk fanyarul, a szemetesvedret pár naponta kellett kivinni. Egyetlen vászonszatyorral jártunk bevásárolni, gyalogosan – persze semmit nem lehetett kapni, ezért mindig volt az embereknél necc, hátha mégis osztanak valamit valahol. A vászonszatyor, amelyhez egy hosszú kitérő után mára visszatértünk, akkor a vásárlás reményét jelentette, ma a lemondást a vásárlásról valamiképp. És mintha kevesebbet ettünk volna az idő tájt, jóval kevesebbet: nemcsak azért, mert mindig spórolni kellett, hanem azért is, mert másként szottuk meg, másak voltak az adagjaink. Bár persze a kettő összefügg. A nassolás szóval a kilencvenes években ismerkedtünk, addig nem volt benne a szótárunkban.

Csinosak voltunk, és csinosak voltak anyáink is.

Nagyanyáinkról nem tudjuk: inkább csak öregnek és darabosnak láttuk őket, talán azért, mert többnyire fejkendős, húzott szoknyás, műanyag ott-honkás, szinte test nélküli falusi asszonyok voltak. Ősz kontyaikat hajtúkkal tűzték fel, és kendő alá rejtették, csak akkor csodálkoztunk rá hosszú copfjaikra, ha náluk aludtunk. Nagyanyáink, ezek a leengedett hajú, bő hálóinges szellemek csak úgy előtűntek valahonnan a petróleumlámpa fényének derengésében. Rövid ideig láttuk így őket, csak néhány percig lámpaoltás előtt. Testük nehezen volt körvonalazható a hálórúha takarásában. Az öregek teste nem volt látható, csak némiképp nyaranta: le barnult, foltos lábak vagy karok tűntek elő ruháik sűrűjéből – a test akkoriban egyre eltűnőbb volt, tabuvá vált a korosodással. Nagyszüleink testét csak az – általában női – hozzátartozóik látták, akkor, ha már e testek nem voltak uraik önmaguknak.

Nagyapáink, ahogy haladtak előre a korban, egyre soványabbak és fázósabbak lettek, még a legnagyobb kánikulában is viseltek melegítőt a kigombolt ing alatt, talán erős fizikai munka közben néha, rövid időre megszabadultak felső ruháiktól nyáridőben. Ma az idősödő férfiak gyakran félmeztelenre vetkőznek nyaranta, elnehezülő testüket, amely még mindig izzadékonny, egyre bajosabb elviselniük. S bár nem akarjuk e testeket nézni

megereszkedett pocakok alá csúszott, széles szárú rövidnadrágokban, melyek egyre sorvadóbb, vékony combizmokat lengenek körül csüggedten, látványuk az idők során megszokottá lett.

A test, amely korábban csendestársként, a háttérből bennünket szolgált, harsány, állandóan központban lévő akarnokká alakult, ahogy változtak az idők. Egy egész társadalom teste vált kiszolgálóból állandó szolgálat követelővé, egyre többet és többet akaróvá, miközben megállíthatatlanul gyarapodott. A boltok egyre szélesedő kínálatával testünk is egyre szélesedett. Elkezdtünk egyre többet foglalkozni vele, gyakran egyenesen azt mondtuk: kényeztetjük őt. Persze magunkat próbáltuk kényeztetni ekként, de a testünket kényeztettük el piszkosul.

A fogyasztás a lelket próbálja jóllakatni, de elsősorban a testet szolgálja: szünni nem akaró kényelmetlenségeit, nyavalyáit igyekszik enyhíteni és kiéneztétét jobbra tenni szakadatlanul.

Szóval a nyolcvanas években csinosak voltunk, és csinosak voltak anyáink is, de ezzel nem törődtünk különösebben, talán természetesnek vettük. Anyáink közül páran tornáztak otthon, és keveset ettek, de diétákról szó sem lehetett, alig volt élelem. Nem ettünk bárhol, nem is lehetett: ha nem utaztunk, vagy voltunk távol huzamosabban, akkor étkeztünk, amikor hazaértünk. Ismertük az éhség és a szomjúság fokozatait, és nem gondoltunk arra, hogy rosszul lehetnénk, ha nem eszünk vagy iszunk fél napig. Leginkább használtuk e testeket, jó ideig mozgékonyaknak, rugalmasaknak kellett lenniük, hogy bírják a gyártósorok, napi több kilométeres gyaloglások, órákig tartó sorban állások kihívásait. Mindez persze nem a mi érdemünk volt, hanem a gyötrő életkörülményeinké, a világé, amelyben élni kényszerültünk.

Némi információ beszivárgott hozzánk, valamennyire sikerült képet alkotnunk arról a – mi szempontunkból – luxusról, amely a világ szabadabbik részében élőkét körülveszi: filmek, pár perces tévéműsorok, az országba becsempészett magazinok, nyugatról ritkán hazalátogató rokonok ajándékai révén. Ezekre az ajándékokra kincsként tekintettünk, s bár általában fogyasztási cikkek voltak, nem, vagy nagyon ritkán használtuk őket, nehogy elfogyjanak. De kincsként tekintettünk a fogyasztás pusztá lehetőségének megmutatkozásaira is: a reklámújságokra, amelyeket – mint később megtudtuk – ingyen kaptak külföldi hozzátartozóink, bár becses ajándékként nyújtották át nekünk. És miért is ne tették volna: mi valóban nagy becsben tartottuk e kiadványokat. Áhítattal lapoztuk újra és újra a háztartási és higiéniai termékeket is bemutató, futurisztikusnak tűnő *Quelle* divatkataló-

gusokat, szerény lehetőségeink szerint próbáltuk elkészíteni egy-egy darab barkácsutánzatát.

Közben persze lefoglalt a túlélés: szereztünk, nem fogyasztottunk. Néha turisztikai jeggyel eljutottunk belföldre tömegüdülni, és mi már láttuk anyáinkat bikiniben, apáinkat fürdőbugyikban, azért ez már előrevetített valamit.

Sokat bíró testeinket, melyekre büszkék lehettünk volna, szedett-vedett, rossz ruhák takarták, bár nem tudtuk róluk, hogy rosszak. A forradalom felvételein torokszorító száanalommal nézzük öltözékünket, amelyben napokkal azelőtt talán divatosnak érezhettük magunkat, s amely a külső világgal szembeni ártatlanságunk szimbóluma lehetett még egy nagyon rövid ideig a jövőben. – Hogy néztünk ki, úristen, gondoljuk, mondjuk, és közben bepárasodik a szemünk, mert egy egész valóság érzésvilágát közvetíti számunkra egy irhabunda, egy báránybőr férfikucsma, egy elnyűtt, vasalt élű nadrág, egy kítaposott cipő. – Hogy néznek ki, úristen – ezt gondolták rólunk szintén meghatódva és szánakozva a telerevolúció képeit tágas nappalikban fotelből követő nyugat-európaiak. Odakünn a mondat még hosszú évekig érvényes maradt, a kelet-európaiság külső jegyeit magunkkal vittük, és talán visszük ma is, letagadhatatlanul. Ám a meghatódottságot és a szánakozást aztán viszolygás váltotta fel arrafelé attól, ahogyan az anyagi világ javaihoz próbálunk ízlés, válogatás, minőségi és gyakran erkölcsi fenntartások nélkül hozzájutni.

1989 decemberében mi is bekapcsoltuk a tévét, és aztán hosszú évekig nem kapcsolunk ki. Lubickoltunk a kínálatban, mindenevők voltunk, és dühösesek, ha éjszakába nyúlt egy film, amit feltétlenül meg akartunk nézni. Reggelente egyre álmosabban mentünk iskolába és dolgozni, néztük a tévét pihenésképpen, és egyre kevesebbet pihentünk.

Eleinte mindent elhittünk, amit a reklámok ránk zúdítottak, senki nem készített fel bennünket a szabad médiából ránk ömlő hazugságra és szemétre. Nem gondoltunk arra, hogy a szabadság és az igazság nem jár kéz a kézben, egy ideig leginkább irodalmi olvasmányélményeinkre, humánértelmisségieink iránymutatásaira hagyatkoztunk, és talán épp az ellenkezőjét hittük. Az új világ vírusáradata ellen nem kaphattunk oltást, át kellett esnünk a fertőzésén. Amíg anyagi erőfeszítések árán hozzá nem jutottunk, elhittük, hogy szálegyenes, fényes hajunk lesz a Pantene Pro V-től, hogy egy törlésre letakarítja a kályhára égett rántást a Cif, és kopott perzsaszőnyegekinket újjá varázsolja a Vanish.

Erős, elemésztő vággyal kívántunk fogyasztani, a márka nem volt lényeges. Kezdetben az volt a tét, hogy legyen valamink, ami másnak is van.

Kifeszített lópokrócok mögött próbáltuk a török farmert az oroszpiacon, gyűjtöttük a pénzt a hamisított kazettákra, az egy használat után szétmálló szerszámokra, cipőkre. Később pléhbódékba jártunk méteráruért, alsóneműért, tréningruháért, aztán butikokba, ahol mindez megfért egy helyen, sőt, keletről jövő édességet, elektronikai eszközöket is vehettünk ugyanott. El voltunk bővölve, hogy mennyi mindent lehet kapni, hogy ennyi mindenhez hozzájuthatunk.

Apáink titkon magyarországi feketemunka során vett pornóújságot cserélgettek, és vörös műanyagcsipke-fehérneműket vettek anyáinknak hitelbe a butikból, a bodegából hazafelé. Anyáink fel voltak dülva, hogy mire megy el a pénz, nem elég az ital, még ez is, de azért gyönyörűnek találták a fehérneműket, és sorra kidobálták minden viseltes tetrabugyit. Apáink zoknis fiókjában óvszercsomagok jelentek meg, anyáink piperecikkei közt a piacon vett fogamzásgátlók, amelyeket antibébinék hívtak, és orvosi felügyelet nélkül használtak. Kiderült, hogy sokuknak korábban is sikerült feketén tablettához jutniuk, csak még a családtagok elől is titkolták, nehogy valakinek a fülébe jusson, és baj legyen belőle. Mesélni kezdtek kolléganőkről, akiket ismertünk, és akik valójában angyalcsinálás közben haltak meg.

Apáink közül a liberálisabbak megmutatták, amit már rég tudtunk, hogy hol az óvszer, ha szükség lenne rá, aztán szexuális felvilágosításunkkal nem is bajlódtak tovább. Anyáink igyekeztek megóvni a szextől mint ránk leselkedő veszedelemtől, kiült az arcukra a rettegés, ha valamiért hánytunk, elmondták, hogy mire való a Postinor, és reménykedtek, hogy nekünk már sikerül lányságunkat terhesség nélkül megúszni. Ezt a reményt meg is osztották velünk. Hallottunk lányokról, ismerősök ismerőseiről, akik napokig rosszul voltak, mert megnéztek egy szexfilmet, sokkolta őket és traumatizálta, ezért félve ültünk le a képernyő elé, amikor először nyílt ilyenre alkalomunk, és megállapítottuk, hogy nem is olyan borzasztó.

Bár ideig-óráig örültek, hogy egyáltalán lehet kapni, a családok nőtagjai valódi ünnepként élték meg, amikor végleg megszabadulhattak a vattától (álmukban sem gondolták, hogy eljön az idő, amikor utódaik környezetvédelmi okokból önként menstruációs kelyhekkkel fognak vacakolni). E felszabadulásra egyébként sokáig kellett várni, a kilencvenes évek első pár évében darabra vettük a gyenge minőségű betéteket a kisboltokból, mert egész csomagnyit nem engedhettünk meg magunknak, és csak alkalmilag használtuk, amikor tényleg nagy segítséget jelentettek. Még most is jó érzéssel tölt el bennünket olykor, hogy annyi Alwaysst vehetünk, amennyit akarunk.

Egyre láthatóbbá vált a test, mindenhol jelenvalóvá. Betöltötte a tévéképernyőket, óriásplakátokon jelent meg. Feltűnőek lettek szükségletei és folyamatai. Az utcák és nyilvános helyek az állandó étkezés tereivé alakultak észrevétlenül. A test lassan terebélyesedett, egyre több helyet foglalt az életterekből, és egyre többet mutatott magából. Testhezálló pólót, rövidnadrágot kezdtek viselni a korosodók is, azt mondták, így sokkal kényelmesebb. És a kényelem felülírt mindent, új életcélá lett, állandó törekvéssé. Mindig mindennek kényelmesnek kellett lennie, a kényelem lett az új út a boldogság felé.

Ha Magyarországra mentünk, vagy ha eljutottunk nyugatabbra, egyik ámulatból a másikba estünk, hogy milyen sokat vásárolnak az emberek. Nyugati ismerősök heti nagybevásárlását hajmeresztő pazarlásnak tekintettük, elképesztő dúskálásnak a jóban. Korábban soha nem láttunk olyant, hogy valaki hatosával vegye a dobozos tejet, a szárazélelmiszert, többféle sajtot, felvágottat, gyümölcsöt, kenyeret vásároljon, különböző mélyfagyasztott árukkal degeszre tömjé a többrekeszes fagyasztót, emellett meg számos pipere- és tisztítószerrel gazdagodjék, és közben arra panaszkodjék, hogy mennyire unalmas, mennyire borzasztó, hogy ismét be kell vásárolni. Mi megilletődve bámultunk a nyugati nagyüzletekben, csodálatosnak, mesészerűnek találtuk a fogyasztás e katedrálisait. Vásárolni nem nagyon tudtunk bennük, de pár apróságot megengedtünk magunknak azért, hosszas gondolkodás, a kínálat és az ár-érték arány alapos felülvizsgálata után vettünk meg egy minőségi, új konzervnyitót vagy egy tévéreklámban látott hidratáló krémet, utána hosszasan, napokig gyönyörködtünk a szerzeményünkben.

Idehaza továbbra is egyetlen szatyorral jártunk az üzletbe, bár megengedtük magunknak olykor, hogy ha szalámit veszünk, vegyünk sajtot is, ne csak egyiket vagy másikat, és egy-egy banán, egy édesség is belefért, bár nem minden alkalommal. – Most volna mit, de nincs, amivel, mondták egymásnak a sorra bezáró gyárak munkanélkülivé lett dolgozói lemondóan a polcok között. Ha korábban szereztünk, most beszereztünk, de még nem fogyasztottunk, pedig már egy évtized is eltelt a rendszerváltás óta. A ruhatárunk gazdagabb volt, mint tíz évvel korábban, a piacok és butikok mellett segélycsomagokból, olcsó turkálókból gyarapodott. De minden évszakra csak néhány váltás ruha jutott azért, kabátból-cipőből inkább csak egy cseredarab. A ruháinkat évekig hordtuk, meghatároztak bennünket, kabátról-cipőről felismertük az előszobában, hogy ki érkezett már meg, ha befutottunk egy vendégségbe.

Amikor a kétezres évek elején-közepén megnyíltak városainkban az első szuper- és hipermarketek, ünnepi program volt az üzlet első bejárása, tüzetesen megnéztük, hogy mi minden és mennyiért kapható. Gyönyörködünk a fantasztikus kínálatban, ismerősökkel alaposan megbeszéltük, amit láttunk, és őszintén örültünk, hogy végre nálunk is van ilyen bolt. Már nem vittünk magunkkal vászoncsetet, az ekkorra a szegénység és a szerencsétlenség kifejezőjévé vált, csodás reklámtáskákat lehetett venni az üzletben egészen olcsón, státusa volt annak, ha új műanyag szatyorba pakolhatunk. Egészen különlegesnek találtuk, hogy egy nagyobb nejlontáskát színültig töltünk meg. Még simán hazavittük az árut gyalog, de otthon elképedve állapítottuk meg, hogy mennyi mindent vettünk. Soha korábban ennyit. Ezekben a boltokban mindig túlköltekeztünk kicsit, otthon lelkifurdalással küzdöttünk, hogy minek vettünk kétfélét valamiből. A szalámi-sajt együttes megvétele már természetesnek számított.

Ettől kezdődően előbb időnként, majd rendszeresen eljártunk a nagyüzletbe. Rákaptunk, hogy mindig vegyünk valami finomat, valami különlegeset ilyenkor. Rájöttünk, hogy megtehetjük. Elkezdtük kényeztetni magunkat. Előbb szégyenlősen, de azért örvendezve, később magától értetődően, mintha ez mindenképpen járna nekünk. – Mert megérdemled, hallottuk a reklámban, és viccelődve ismételtük a szlogent, amíg már nem volt vicces, inkább természetes. Tobzódtunk, mert soha nem gondoltuk volna, hogy bármit is megérdemlünk, inkább azt hallottuk, ha egy kis kényeztetést kaptunk, hogy nem érdemeljük ugyan meg, de. Amióta megszülettünk, mindenki arra ügyelt, nehogy egy kicsit is elkényeztetődjünk. Meglehetősen durva világban éltünk, amelyben főként nőttek a vezényszavak, parancsok, elvárások. Azt ettük-hordtuk-tettük, ami volt, amit kellett. Akkor, amikor kellett, kicsit sem később, mert mindig tartottunk valamitől, valakitől. Szüleink haragjától, a külvilág helytelenítésétől, vagy bármi mástól, amit néven sem neveztünk. Kevesen szóltak szépen hozzánk, kevesen mosolyogtak ránk. Ha anyánk simogatott és ölelgetett, nagyanyánk azt mondta kicsit csúfosan: majomszeretet.

Ahogy kezdtük elhinni, hogy megérdemeljük, bevásárlásainkból egyre több szatyorral tértünk haza. Már természetes volt, hogy van otthon keksz, csokoládé, déli gyümölcs. Elkezdtünk fogyasztani. Elkezdtünk autón menni a közeli nagyboltba is, előbb alkalmilag, aztán mindig. Elkezdtünk rettegni a cipekedéstől, és lealacsonyítónak is éreztük, ha cekkerekkel hurcolkodunk. Dédanyáink negyvenévesen két tízkilós átalvetővel órákig gyalogoltak kaptatókkal teli ösvényeken, mi ugyanazt a súlyt az autótól a lakásunkig hatal-

mas fújtatások közt, rohanva vittük száz métert, vagy kétszer fordultunk, mert minek cipekednénk. Nagyanyáink hatvanévesen két veder vizet könnyedén behoztak a kútról, anyáink már kerek taszkákban húzták maguk után a bevásárlást, és többször megpihentek, amíg felvitték a másodikra.

Eközben már életünk központi eleme volt a test: létünk arról szólt, hogy mi minden kell neki, hogy jól legyen. Temérdek vitaminra és gyógyszerre lett szüksége észrevétlenül, tápanyagokra, amelyekről féltudományos cikkekben olvastunk napi rendszerességgel. Már nem is ettünk, hanem táplálékot vittünk be, makrókra és mikrookra figyeltünk, és méregként kezdtünk tekinteni mindazokra az élelmekre, amelyek korábban még a túlélésünket jelentették. Testünknek kényelemre, ápolásra, állandó szépítgetésre lett szüksége, ezt sugallta minden körülöttünk, különösen a kétezres évek végétől, amikor már hatalmas barkácsáruházakban bóklászva vehettünk eszközöket és tárgyakat lakásfelújításainkhoz, gigantikus elektronikai boltokban vásárolhattunk részletfizetéssel kényelmünket szolgáló háztartási gépeket.

Eleinte legjobb ruháinkat magunkra öltve korzóztunk a plázákban, ha árleszállítás volt, ruhatárunkat egy-két darabbal újítottuk, de e holmikát is évekig hordtuk, ahogyan azt korábban megszoktuk. Később már árleszállítás nélkül is megtehettük, hogy, ha szükségünk volt egy nadrágra, vettünk egy vadonatúj nadrágot. Aztán már egy blúzt is tehettünk mellé a kasszapultra. Egy ideig örületes érzés volt, hogy mindez már számunkra sem elérhetetlen, hogy új ruháink lehetnek, hogy a turkálókát gyorsdivat-boltokra cserélhetjük. Egyre gyakrabban vásároltunk magunknak egy-egy rongyot vagy többet, és elkezdtünk évszakonként több szemeteszsákot megtöltve megszabadulni a korábban vásároltaktól.

Egy ideje hétről hétre hosszú bevásárlólistákat írunk, és nyugtatgatjuk magunkat, hogy ezek csak a legszükségesebbek. Hogy mi mindig odafigyelünk, eközben bezzeg mások. Megfigyeljük, hogy a boltokban mi mindent vesznek az emberek, de közben mi is ott vagyunk, és vásárolunk. Hallgatjuk az ismerőseinket, hogy mit, mennyiért és hogyan: új csempe, új autó, nagyobb tévé, déltengeri nyaralások, újra és újra, megállás nélkül, valami fantasztikus energiával, nem lankadó erőbevetéssel. Fiatal fogyasztói társadalmunk roppant étvágyú, zabolázhatatlan csikó, féktelen örömmel, önfeledt élvezettel gázol szügyig új tárgyokban, új élményekben. Igényeit mestersegesen turbózzák, pár éve álmában sem gondolta, hogy olyasmit akarhat, amire most vágyik.

Egy ideje naponta kivisszük a szemetet, pedig szelektíven gyűjtjük. Közben furdal a lelkiismeret, környezetvédelmi cikkeket olvasunk, elborzadunk

a hírektől. Kapszula-ruhatárakat nézegetünk a neten, mert elfelejtettük, hogy az milyen. Próbáljuk lecsökkenteni a ruháink számát, de sok mindentől nem sikerül megválnunk. Elajándékozunk két télikabátot, de még marad négy. Próbálunk turkálóból öltözködni ismét, de valahogy érezzük, hogy álságos.

Natúrsminket készítünk nyolc műanyag dobozos termékből, hogy szinte olyan legyen, mintha nem is volna. Négylépcsős rutinnal ápoljuk az arcunkat este és reggel, az nyolc termék ismét. Igaz, néhány valódi üvegből készült üvegsében, de azokat is kidobjuk, ha kiüresednek. Úgy érezzük, folyton szükségünk van valamire, folyton elfogy valami, ami nélkül nem tudunk élni. Ismét vászonszatyorral megyünk, hogy beszerezzük, hárommal. És elektromos autón. Közben pedig érezzük, hogy álságos.

Próbálunk ökök lenni, heti egyszer buszra szállunk, de ki nem állhatjuk: csak gyerekek és nők utaznak, a busz vánszorog. Azzal vigasztaljuk magunkat, hogy mozgunk, ha busszal megyünk.

Rájövünk, hogy testünket mégis gyötörni kell, hogy funkcionális legyen. Gyöttrését alaposan megszervezzük, különböző termékeket vásárolunk hozzá, drága ruhákat, eszközöket. A gyöttrésre autón érkezünk. Úgy próbáljuk gyötörni, hogy ne legyen olyan, mintha gyötörnénk. Azt szeretnénk, hogy közben ne éhezzen, ne fázzon, ne legyen melege, ne fáradjon túl. Önkéntesen szenvedni nehéz, szembemegy az ösztöneinkkel. Szakadatlanul hidratálunk, laboratóriumokban előállított tápszerekkel tömjük magunkat, ha sportolunk. Elektronikus kütyükön nézzük az energiaégetésünket és azt, hogy meddig növekedhet a pulzusszámunk.

Megtalálunk egy régi borítékot a fényképes pléhdobozban, miközben a földön ülve felgyűlt tárgyakat szelektálunk ismét, 1985-ös a bélyegző. A hátoldalán bevásárlólista-szerűség, három tétel, hosszan nézzük, nem tudunk dönteni, hogy kidobjuk-e. Elgémberedtünk, sajog a testünk, próbálunk felállni, de nehezen megy. Hirtelen nagyon kicsinek, végtelenül erőtlennek érezzük magunkat.